

УДК 336:330.16

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-75>**Прохорчук С.В.**кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування
*Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права»***Дубинська І.І.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова***Prokhorchuk Svitlana**Candidate of Economic Sciences, Professor,
Professor at the Department of Finance, Accounting and Taxation
*International University of Business and Law***Dubynska Iryna**Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Management
*Admiral Makarov National University of Shipbuilding***ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ФАКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ГРОМАДИ****FINANCIAL LITERACY AS A FACTOR
OF COMMUNITY ECONOMIC GROWTH**

У статті висвітлено проблемні питання фінансової грамотності населення. Розглянуто необхідність підвищення рівня фінансової грамотності населення. Виділено окремі аспекти взаємовпливу фінансової грамотності та фінансової поведінки домогосподарств з урахуванням сучасних тенденцій. Досліджено питання щодо важливості викладання основ фінансової грамотності для всіх верств населення України. Приведено причини низького рівня фінансової обізнаності та узагальнено негативні ознаки низького рівня знань у сфері фінансів. Визначено значення фінансової грамотності та її вплив на фінансовий успіх. Розкрито взаємозалежність фінансової обізнаності громадян та економічного зростання родини. Проаналізовано залежність рівня фінансової грамотності та економічного розвитку громади. Окреслено основні напрями державної політики у цій сфері.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансова обізнаність, економічне зростання, економічний розвиток, фінансова інклюзія.

The article highlights the problematic issues of financial literacy of the population. The necessity of increasing the level of financial literacy of the population is considered. Some aspects of the interaction between financial literacy and financial behavior of households are highlighted, taking into account current trends. It is determined that Ukraine has a low level of financial literacy of the population. The level of financial literacy is analyzed based on sociological studies and surveys of our citizens. It was found that half of Ukrainians have only a general idea of their income and expenses, which does not allow them to determine what is happening to their budget and where their money goes. Ukrainians practically do not use so-called investment services, in particular financial instruments such as stocks, bonds or investing in non-state pension or investment funds. Studies have shown that Ukrainians are not interested in news from the financial sector. It was determined that the most financially illiterate groups of the population are young people and the elderly. The study provides a clear breakdown of the level of financial illiteracy by age. At the same time, objective factors are also catalyzed by the appropriate mentality and inability to adapt to the market economy. The author substantiates the understanding that financial literacy implies the ability to effectively manage the budget; includes the ability to manage loans and debt; and has an understanding of the principles of investment. The existing ratings of financial literacy of the population of foreign countries are analyzed. It has been determined that even in countries where a modern system of economic education is being implemented, a significant number of citizens are poorly versed in personal finance. The factors that influence the level of financial literacy are systematized. It is substantiated that financial literacy is not only the key to financial well-being, but also an important element of personal development and life success. A financially literate population is able to prevent poverty, make more effective and informed financial decisions, promote the stable development of financial markets and stimulate economic growth in the country.

Key words: financial literacy, financial awareness, economic growth, economic development, financial inclusion.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що знання – це сила і сьогодні вкрай актуально для багатьох у контексті питань про фінанси, а особливо у світі, який стрімко змінюється. Кожна людина хоче досягти успіху у житті та жити в самодостатній державі отримуючи всі гарантовані соціальні пільги. Тому формування фінансової грамотності кожного окремого громадянина є важливим напрямком розвитку держави та свідчить про рівень розвитку та добробуту суспільства в цілому. Крім того, завдяки належному рівню фінансової грамотності люди будуть приймати більш свідомі рішення про те як скористатися тими чи іншими можливостями, які надає фінансовий сектор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення та її вплив на фінансову поведінку домогосподарств, давно досліджуються як зарубіжними вченими так і вітчизняними. Окремі питання впливу фінансової грамотності громадян та їх фінансової поведінки стали об'єктом наукових досліджень вчених таких, як: Р. Бонд, О. Куценко, Н. Лозицька, Т. Сможенко, А. Кузнєцова, І. Ломачинська, А. Незнамова, Н. Слав'янська, Л. Слобода. Враховуючи вагомий внесок науковців у дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансової грамотності населення, слід відмітити необхідність подальшого вивчення існуючих проблем. Адже, на наш погляд, рівень фінансової грамотності має прямий вплив на економічний розвиток громади.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження впливу фінансової грамотності населення на економічний розвиток громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. На тлі останніх фінансових подій в Україні та реакції на них громадян піднімається все той же висновок: що в Україні низький рівень фінансової грамотності населення.

Фінансова грамотність виражає вміння розпоряджатися коштами з мінімальними ризиками та максимальним прибутком. Отож, фінансова грамотність поєднує фінансові знання, навички та фінансову поведінку особи, щодо ефективного управління особистими фінансами, задля прийняття грамотних фінансових рішень. Ці знання та навички означають:

- розуміння призначення фінансових установ, інститутів, їх відповідальності;
- планування сімейного бюджету на тривалий період;
- ази юридичної та податкової грамотності;
- вміння шукати і знаходити потрібну фінансову інформацію;
- планування реалізації потреб сім'ї у довгостроковій перспективі та інш. [1].

Давайте проаналізуємо чому можна вважати, що населення України має низький рівень фінансової грамотності спираючись на соціологічні дослідження та опитування наших громадян.

Дослідження показали, що в українців дуже низький рівень використання фінансових послуг. Проте, через недостатню обізнаність про фінансові установи, кожен другий заощаджує вдома, при цьому щоденно втрачаючи свої кошти [1].

Характерним є також значна недовіра до фінансових установ у кожного четвертого українця через гіркий досвід з банківськими установами щодо споживчого кредиту. При цьому, з тих хто мав проблеми при

користуванні фінансовою послугою мізерна частина відстоює свої права, подає скаргу у відповідні органи і як результат втрачає довіру до всіх фінансових установ просто через незнання [5].

Через те, що половина українців мають тільки загальні уявлення про рівень їхніх доходів та витрати, це не дає їм можливості визначити, що відбувається з їхнім бюджетом, куди діваються гроші. Направду, в більшості українців склалося відверто пасивне ставлення до створення власного добробуту та зовсім нерозвинута філософія «опори на власні сили». Виявляється, що 39 населення нашої країни не мають банківських рахунків. Більшість українців користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких:

- оплата комунальних платежів через банк (72);
- користування банківським рахунком та картою (68);
- споживчий кредит (30);
- проведення платежів через термінали платіжних систем (38);
- користуються послугою переказу грошей через банк (92);
- обмін валюти (31) та інше [2].

Однак, українці практично не користуються так званими інвестиційними послугами, зокрема такими фінансовими інструментами, як акції, облігації або інвестування в недержавні пенсійні чи інвестиційні фонди.

Проте понад 60 українців вважають себе фінансово грамотними, однак близько 20 з них змогли дати 5 правильних відповідей на 7 простих математичних запитань, без яких неможливо управляти власними фінансами. Кожен третій українець вважає, що купувати речі в кредит є виправданим. Все це свідчить про низький рівень фінансової грамотності населення [4].

При цьому населення не зацікавлене в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти. Дослідження показали, що виявляється українці мало цікавляться новинами з фінансового сектору. Трьома «фінансовими» питаннями, які відслідковує більшість населення є: динаміка індексу інфляції; зміни у рівні пенсійного забезпечення; зміни цін на ринку нерухомості [5].

Натомість понад 40 громадян зовсім не слідкують за фінансовими новинами. Однак коли йдеться про вибір, на якій компанії зупинити вибір для придбання фінансової послуги, кожен другий звертається до порад своїх родичів або знайомих. При цьому ж понад 60 населення отримують фінансову інформацію з газет та телебачення, 14 приймають рішення на основі реклами, та 17 вивчаючи спеціалізовані веб-сайти [2].

Найбільш фінансово-неграмотні групи населення – молоді і люди похилого віку. Дослідження надає чіткий розподіл рівня фінансової неграмотності за віковим показником. Найнижчі результати демонструють саме молоді особи віком від 18 до 19 років і похилі люди, старші 60 років. Насправді, статистика має досить логічний вигляд. Особи похилого віку є доволі соціально й економічно незахищеною верствою населення, а їх суспільна реінтеграція – доволі слабкою, що є досить типовою проблемою для постсоветських країн. При цьому, об'єктивні фактори каталізуються ще й відповідною ментальністю та невмінням адаптуватися до ринкової економіки [6].

У той же час, здається дивним бачити в цьому спискові молоді від 18 до 19 років. Однак такі результати дослідження пояснюються дуже просто. І справа тут навіть не у способі життя такої вікової групи. Проблема криється у відсутності обов'язкової фінансової освіти, а також негласній забороні обговорення теми грошей у колі родини чи друзів. І тому, коли особа у віці 18 років переходить у більш-менш самостійне життя та починає розуміти власні матеріальні проблеми, вона стикається з невмінням розпоряджатися власними коштами. Саме під час молодості превалюють імпульсивні витрати та відсутність жодного переймання за майбутній достаток [3].

Тим не менш, варто враховувати й те, що лівова частка людей у віці 18-19 років ще залишається на фінансовому забезпеченні від батьків, а отже й не мають власного сталого бюджету. У них ще тільки починає розвиватися розуміння розподілу коштів, яке, при найоптимістичнішому сценарію, буде мати усвідомлений характер уже після 20 років. Та, звичайно ж, ці параметри відображають тенденцію, але зовсім не індивідуальні показники [6].

Однак дослідження НБУ якраз і свідчить про те, що рівень фінансової освіченості є найбільш високим саме серед осіб віком від 25 до 34 років. Приблизно такий же показник демонструє й вікова група від 30 до 59 років. Така статистика не є дивною для психологічно-сформованих і реалізованих у контексті кар'єри осіб [6].

І хоча наведені вище дані розчаровують, проте варто розуміти, що стати фінансово грамотним ніколи не пізно.

Сьогодні в багатьох розвинених країнах прийшли до розуміння того, що освічені, впевнені в собі громадяни, які спроможні взяти на себе вищу відповідальність за особисті фінанси та відігравати активну роль на ринку фінансових послуг, формують міцну основу для успішного розвитку суспільства. В той же час, демократизація суспільства потребує покращення умов життя громадян як гарантії стабільності та єдності держави [4].

В сучасному світі важливим є розуміння основних фінансових понять. Це включає у себе знання про доходи, витрати, бюджетування, кредити, інвестиції та інші аспекти фінансового життя. Освоєння цих понять дозволяє приймати обдумані рішення та уникати непередбачених фінансових труднощів.

Фінансова грамотність передбачає вміння ефективно управляти бюджетом. Людина, яка розуміє, на що йдуть її гроші, може краще контролювати свої витрати та ефективно розподіляти доходи. Створення реалістичного бюджету допомагає досягти фінансових цілей та уникнути зайвих витрат [2].

Фінансова грамотність також включає в себе вміння керувати кредитами та заборгованістю. Це передбачає розуміння різних видів кредитів, їх вплив на кредитний рейтинг та вміння брати кредит відповідально. Заборгованість може стати причиною фінансового стресу, тому важливо знати, як уникати непередбачених фінансових труднощів [2].

Однією з ключових складових фінансової грамотності є розуміння принципів інвестування. Інвестиції можуть бути ефективним способом збільшити капітал та доходи. Розуміння різних видів інвестицій, ризи-

ків та потенційних доходів є важливим для успішного управління власними фінансами [2].

Фінансова грамотність також є важливою для всієї родини. Навички фінансового планування та управління ресурсами можуть бути передані від батьків до дітей, сприяючи створенню стабільного фінансового майбутнього для наступних поколінь.

Вичення зарубіжного досвіду свідчать про те, що навіть у найбільш економічно розвинутих країнах більшість населення має низький рівень фінансової обізнаності і часто завищує оцінку власних знань та навичок щодо продуктів споживчого кредитування. Більшість споживачів у всьому світі недостатньо підготовлена для того, щоб управляти своїми фінансами та боргами [4].

Аналіз існуючих рейтингів фінансової грамотності населення зарубіжних держав продемонстрував, що і донині у світовій практиці відсутні ефективні методики оцінки фінансової грамотності. Відповідно, відсутні й уніфіковані засоби підвищення фінансової грамотності. Нині понад 50 розвинутих країн із різними рівнями доходів розробляють і впроваджують національні стратегії в галузі фінансової грамотності, однак якоїсь універсальної моделі подібної стратегії не існує. Водночас зазначається, що навіть у країнах, де впроваджується сучасна система економічної освіти, значна кількість громадян слабо орієнтується у питаннях особистих фінансів [3].

Підвищення фінансової грамотності досягається шляхом реалізації різних заходів, у тому числі через створення спеціальних сайтів із необхідною інформацією, проведення професійних консультацій, майстер-класів та спеціалізованих курсів. Водночас наголошується на важливості здійснення правової освіти та допомоги з питань надання фінансових послуг.

Як було зазначено вище, фінансова грамотність має не лише економічне, а й суспільне та соціальне значення. Серед суспільних функцій фінансової грамотності можна зазначити такі: удосконалення нормативно-правової бази; посилення боротьби з тіньовою економікою; зростання довіри населення; розвиток соціально-культурної сфери та підвищення добробуту населення тощо [3].

Висновки. Таким чином, фінансова грамотність є необхідною в умовах сучасного світу, де фінансові можливості та виклики постійно змінюються. Інвестування часу та зусиль у вдосконалення фінансових навичок може стати вирішальним фактором для досягнення фінансового успіху та стабільності. Фінансова грамотність – це не лише ключ до фінансового благополуччя, але і важливий елемент особистого розвитку та життєвого успіху. Фінансово грамотне населення здатне попереджати бідність, приймати більш ефективні та зважені фінансові рішення, сприяє стабільному розвитку фінансових ринків та стимулює економічне зростання в країні.

В сучасному світі вкрай необхідно підвищувати рівень своєї фінансової грамотності, використовуючи різні фінансові інструменти, що сприятиме розвитку нових ринків і послуг, зростанню економіки, поліпшенню якості життя. Крім того, необхідно закладати фундамент фінансових знань дітям ще зі шкільних років, виховуючи нову фінансову поведінку задля фінансового добробуту країни в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Проект НБУ з підвищення фінансової грамотності населення України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=17568900&cat_id=3115911 (дата звернення: 05.04.2024).
2. Бонд Р., Куценко О., Лозицька Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. Київ : USAID FINREP, 2010. 36 с.
3. Смовженко Т. Курс «Фінансова грамотність»: досягнення, проблемні питання та завдання на майбутнє. URL: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_smovzhenko.pdf (дата звернення: 05.04.2024).
4. Україна в глобальному рейтингу фінансової грамотності. URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/ukrainapodnyalas-s-poslednego-mesta-v-globalnom-reytinge-finansovoy-gramotnosti> (дата звернення: 15.04.2024).
5. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.79>
6. Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження. Додатковий проект IP-FSS в Україні. Проект регіонального економічного розвитку. 2017. 69 с. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00STQQ.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

References:

1. Projekt NBU z pidvyshhennja finansovoji ghrmotnosti naselennja Ukrainy. Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=17568900&cat_id=3115911 (accessed April 5, 2024).
2. Bond R., Kutsenko O., Lozyts'ka N. (2010) Finansova hramotnist' ta obiznanist' v Ukrayini: fakty ta vysnovky. Kyiv: USAID FINREP, 36 p. (in Ukrainian)
3. Smovzhenko, T. (2014) The course "Financial Literacy": achievements, problems and challenges ahead. Available at: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_smovzhenko.pdf (accessed April 5, 2024).
4. Ukraïna v ghlodaljnomu rejtyngu finansovoji ghrmotnosti. Available at: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/ukrainapodnyalas-s-poslednego-mesta-v-globalnom-reytinge-finansovoy-gramotnosti> (accessed April 15, 2024).
5. Doroshenko, N. O. and Romaniv, V. V. (2018) Financial literature of Ukraine. *Efektivna ekonomika*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.79>
6. An additional IP-FSS project in Ukraine. Regional Economic Development Project (2017) Financial Literacy, Awareness and Inclusion in Ukraine: Report on Research, 69 p. Available at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00STQQ.pdf (accessed April 15, 2024).